

УДК 070:27–42

АВТОРИТЕТ ПРАВДИ

Х. Давидчак

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000 Львів, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua*

Автор статті через призму світоглядних орієнтирів Івана Павла II, зокрема енцикліки “Сіяння істини”, аналізує есеїстику Сергія Аверинцева. Докладно схарактеризовано програмну статтю знаменитого філософа, вченого й есеїста “Майбутнє християнства в Європі”.

Ключові слова: правда, медіатизація, публіцистика, християнська мораль, креативний, авторитет.

Сучасний світ перенасичений ідеями матеріалізму, що вкорінюється у людській свідомості. Сьогодні, дедалі частіше, людське життя зводиться до інстинктів: відшукати, здобути, накопичити, втамувати тощо. Ми забуваємо про споконвічне призначення людини — творити добро, пізнане розумом. Моральні цінності блукають лабіринтами наших душ і лише зрідка віднаходять шлях до світла, втілюючись у земне життя. Нам бракує релігійності, бракує культури, тому слід якнайшвидше відновити вартості християнського життя і неодмінно втілити їх у економічні, політичні й суспільні змагання. Та перед цим — слід змінити свій дух, своє мислення, що, зрештою, веде до зміни нашого життя.

На щастя, є люди, які здатні змінювати світ, втілюючи в життя найвищі ідеали, засіваючи у людських душах благодатні зерна християнської віри, наворачтаючи наші серця до Бога. Рятуючи наші уми від спокусливо нав'язливих ідеологій, зміцнюючи самоповагу, вони безмежно і вічно служать істині: за життя — вчинками, діями, а після — словом, що залишають по собі, словом, що оздоровлює пригнічене тіло людства. Такою людиною був Іван Павло II, апостол правди і віри, авторитет моралі та закону, безмежно щирий та простий Папа слов'янин. Його подвижницька діяльність відображена у сотнях концептуальних публікацій преси світу, теле-радіопередач, у книгах, монографіях та ін. Наскільки цей аспект медіатизації плодотворний, можна зробити висновок з такої характеристики Кшиштофа Зануссі: “Ми не повинні лякливо вдивлятися у майбутнє, навпаки, вслухатися у слова Івана Павла II, який повторює “Не бійтеся!”, і перетворити ці слова на дійсність у контексті загального порозуміння” (12; 253).

У зміні людського життя неабияку роль відіграє публіцистика. Публіцист — митець, що формує суспільну думку з метою акцентування актуальних питань. Він проникає у глибини різноманітних проявів фізичного і духовного

життя суспільства. Однак не слід обмежувати поняття публіцистики лише політичними, економічними чи громадськими проблемами. Як зазначає Є.Онацький в Українській Малій Енциклопедії, це так само несправедливо, як, наприклад, назвати журналістом тільки того, хто пише політичні чи економічні статті, але виключати літературного рецензента і автора мистецьких оглядів. Цікавою є образна дефініція цього поняття українського політичного діяча, визначного публіциста у діаспорі М.Шлемкевича: “Це розтоплена та ще не зрізничована лява життя, в якій уже застигли кристали наукових тверджень, мистецьких оформлень, релігійних символів... Публіцистика — це зачатки нових кристалізацій духа і дійсності, їх передбачення і передчуття, вкладені в слово. Це — ембріональні зав’язки майбутніх оформлень цієї ляви, схоплені першими враженнями і першими їх інтерпретаціями в щоденниках, тижневиках” (8; 83).

Іван Павло II, говорячи про публіцистику, виділяє в ній такі поняття, як мораль, етичні засади, людину як основну тему публіцистичних виступів. Таким чином він вказує на безперечний взаємозв’язок публіцистики з духовністю. Його енцикліка “Сіяння істини” — заклик до відродження людини, послання не лише віруючим, а й усім людям доброї волі, для яких моральний закон — світло розуму. В ній автор вказує на взаємозв’язок між вірою та мораллю, свободою і Законом Божим.

Приймаючи Ісуса Христа, людина водночас наділяється величезною свободою, яку, однак, не слід розуміти як всюдозволеність. Адже сучасна культура, з її необмеженістю, сприяє зникненню свободи як такої. Хтось може використовувати цю свободу для блага, інший — для гріха. Та слід зазначити, що свобода людини втілюється в сіянні Божої істини, без якої вона неможлива. Шукаючи й розуміючи істину, людина тим самим закріплює свою свободу. “І пізнаєте істину, і істина зробить вас вільними” (Ів. 8,32).

Правильність чи неправильність людських вчинків залежить від того, наскільки добрі чи злі їх наслідки. Зло реальне настільки, наскільки ж істинним є добро. Без зла неможливо повністю зрозуміти добро. У розрізненні цих понять велику роль відіграють працівники засобів масової інформації, що в ідеалі повинні служити моральному та духовному добру суспільства. Однак журналісти часто є лише знаряддям добра чи зла; вибір залишається за нами. ЗМІ часто, поширюючи дезінформацію, нібито, для возвеличення добра, цим самим чинять зло. Однак не можна одночасно служити Богові й дияволу. Критерії розрізнення добра і зла дає нам відкрита духовність, що орієнтується на дві заповіді Божі, які закликають нас безмежно любити свого Творця і ближнього.

Папа Іван Павло II стверджує, що Закон Божий нерозривно пов’язаний із свободою. Недаремно він наводить приклади із життя християнських мучеників, що, жертвуючи собою, все-таки дотримувались і втілювали в життя моральні закони. Адже сьогодні світ, як ніколи, потребує морального оновлення, людського прозріння й освітлення життя промінням вічної істини. Гармонія між свободою і істиною потребує самопожертви, однак є речі, що спокушають людину порушити цю гармонію. Нехтуючи моральними цінностями, зневірючись, ми цим самим знецінюємо самі себе, даємо поштовх до розвитку дехристиянізації, що руйнує всю святість християнського світу й людини.

У сучасній публіцистиці, яка сповідує моральний тип мислення, не тільки розвиваються постулати Августина, Томи з Аквіну, Емерсона, Карлейля, в

наших умовах — Шептицького, Сліпого, а й вічні субстанційні істини, що узгоджуються з реаліями сучасного життя. Як приклад може слугувати есеїстика визначного вченого, академіка російської Академії наук, професора Віденського університету Сергія Аверинцева, про якого почали говорити у інтелігентсько-опозиційних колах наприкінці 1961 року, коли з'явився перший том “Короткої літературної енциклопедії”. До цього часу його ім'я було маловідоме. Невичерпна творчість С. Аверинцева ще й сьогодні залишається остаточно не охарактеризованою, хоча його думки та погляди є доволі актуальними. Їх він висвітлював у таких ґрунтовних працях, як “Плутарх і антична біографія”, “Поетика ранньовізантійської літератури”, в енциклопедичних статтях: “Майбутнє християнства в Європі”, “Ми покликані у спілкуванні”, “Слово Боже і слово людське” та інших, що підштовхнули не одного вченого, дослідника до розв'язання певної проблеми естетичного й соціального світу. Цінними та якісними є і перекладацькі праці вченого. Окремої уваги заслуговує книга С.Аверинцева “Софія — Логос. Словник”. Окрім словника, у якому закладено основи християнської культури, у цій книзі містяться ще й дослідницькі статті, спрямовані на людську особистість.

Як слушно зазначив К.Сігов: “Важливою характеристикою словника Аверинцева є його принципова відкритість, відсутність “жанрової претензії на тотальне охоплення матеріалу” (11; 34).

Очевидно, через те, що майже всі статті і монографії кабінетного вченого виходили у підцензурних видавництвах, у них поєднано схвильованість та спокій, толерантність і непокірність, виваженість та вибуховість автора — глибоко інтелектуального дослідника.

Ось що з цього приводу писав В.Брюховецький: “Сила внутрішнього переконання, природної інтелігентности, коли вони поєднуються з неагресивною всепереможністю потужного таланту, є речами тривкими, якщо не вічними, і тому невідхильними в будь-якій ситуації” (3; 423).

Нині ми йдемо шляхом наслідування напрацювань іноземних учених. Слід зазначити, що дії та дослідницькі статті С.Аверинцева — гідний приклад. Згадаймо хоча б такий факт із його біографії. Скромний, толерантний учений, протестуючи проти кривавої бойні у січні 1991 року під Вільнюським телецентром, рішуче відмовився від Державної премії. Або ж, коли Ю.Попов попросив Аверинцева написати статтю про християнство, — відповідь була блискавична: “Якщо у тебе вистачає божевілля замовити мені таку статтю, мені було б дуже соромно, якби у мене забракло божевілля її написати” (6).

1 вересня 1998 року С.Аверинцеву присвоїли звання Почесного професора Києво-Могилянської Академії. З цієї нагоди відбулась інавгураційна лекція, на якій С.Аверинцев підтвердив свій генетичний зв'язок з Україною: “Мати моя, — фактично, наполовину українського походження, бувало — співала мені на ніч українські пісні, переважно на вірші Т.Шевченка; і я познайомився з цими великими поемами у такий дуже особистий та сентиментальний спосіб” (1; 6).

Потужним є інтелектуальний світ дослідника. Усі його наукові праці, зрештою, і життєві вчинки тісно пов'язані із християнством. Християнські цінності, мораль — основа його життя. Проаналізуємо докладніше його глибоко інтелектуальну й водночас етиконаснажену статтю “Майбутнє християнства в

Європі”, у якій автор, демонструючи системність мислення, проектує власну перспективу бачення християнства в Європі.

Уже з перших рядків статті автор аргументовано доводить, що християнам глибоко чуже відчуття песимізму, переконає, що песимізм є безглуздя, а оптимізм — брехнею.

Ідучи далі, С.Аверинцев на протипагу цим двом протилежностям, виокремлює справжню християнську надію, що є стрижнем усього життя, — надію на вічність з Богом. Автор зазначає: “Християнин, гідний цього імені, здатен радісно йти назустріч невідомому, назустріч загибелі всіх земних надій, не очікуючи від цього світу жодних гарантій. Майбутнє надії — інше, ніж майбутнє футурологів” (2; 392).

Іван Павло II, якого ще за життя називали Великим, неодноразово звертався до теми Європи, до її стосунків з Церквою. Оцінюючи події минулого й сьогодення, він спроєктував свою перспективу на третє тисячоліття. Говорячи про Європу, він опирається на той факт, що її створює євангелізація. “Поширенню віри на континенті сприяло формування окремих європейських народів, вкладаючи в них зародки культур з різними характеристиками, але споріднених між собою спадщиною спільних вартостей, саме тих, коріння яких слід шукати в Євангелії” (7; 100).

С. Аверинцев, розвиваючи цю думку, наголошує, “що справжнє, живе і творче християнство, воно дедалі рідше виявляється успадкованим від батьків, зумовленим сімейними традиціями чи бодай національною приналежністю” (2; 393). Автор почергово згадує імена провідників католицизму — Г.К. Честертон, Ж. Марітена, кардинала Люстіже, а також виокремлює православного мислителя Олів’є Клемана. Вони звернулися до тої чи іншої релігії, незважаючи на генетичну антагоністичність православ’я чи католицької віри. Таким чином підтверджується теза: “Християнами не народжуються, але стають”.

С. Аверинцев припускає, що Європу ще певним чином можна називати колицкою Церкви. Торкається питання місіонерства: “Християнам так званого третього світу аж ніяк не чужа думка — йти місіонерствувати до Європи” (2; 393). Місія, як мрія, супроводжувала справжніх християн у всі віки. А Господні слова “Йдіть по всьому світу та проповідуйте Євангелію всякому творінню” (Мр.16,15) були радше наказом, ніж порадою. Миряни поряд із церковними служителями та євангелізаторами завжди вважалися носіями Христової Благовісті.

А чи не є журналісти, свого роду, місіонерами? Адже, справжній журналіст повинен нести слово правди у світ, керуючись при цьому вартостями, а не інстинктами чи інтересами. Особлива місія журналістики — показати, що все “добре” завжди веде до кращого життя, до позитиву, а негатив — небезпечно поневолює.

Сьогодні постає нагальна потреба у відновленні й встановленні духовної функції журналістики, мета якої — не допустити морального спустошення нації. Інформація й дезінформація, добро і зло, чорне і біле — розрізнення цих понять повинне зберегти й наново трактувати християнські цінності у журналістиці. Кожен журналіст раз і назавжди повинен вирішити для себе споконвічну дилему: свято дотримуватись й працювати на істину, плідотворну ідею, звільнити світ від ненависті й несправедливості, чи — стояти на боці тих, кого від-

верто називають антирелігійними, аморальними руйнівниками “святого” у людській свідомості. Вирішення цієї дилеми, врешті-решт, призведе до триумфу стійкості духу, що є вкрай необхідним у будь-якій державі. Адже правова держава, в основі своїй, повинна бути глибоко моральною, у ній мають жити віруючі громадяни, для яких допустимими і сприйнятними є демократичні цінності, що ґрунтуються на любові та милосерді. І чільне місце у такій державі повинна посідати свобода слова та думки.

С.Аверинцев теж не забуває про місію як важливу ділянку християнського життя і, окрім того, пророкує їй поважне місце і завдання у майбутньому.

Автор статті, яку ми аналізуємо, наголошує на стійкості й витривалості віри, зокрема згадує: “Все, абсолютно все у складі християнської традиції, християнської культури, що в принципі піддається руйнації, руйнувалося абсолютно безцеремонно, планомірно, з якнайбільшим розмахом, — і вижити могла тільки нага віра, полишена сама на себе” (2; 394). Християнська віра передається людині Словом. Слово Боже здатне проникати у світ мови сучасних людей, мови, що, за словами Івана Франка, є способом комунікації, мови як духовного явища, що супроводжує усе людське життя.

Віра зводиться до зустрічі людини і Бога. Закони Божі вказують нам на шлях спасіння, ми ж, сприймаючи їх, віримо. Християнин, по суті своїй, вірить з метою зрозуміти, та його покликання — розуміти, щоб вірити.

С. Аверинцев, будучи людиною свого часу, не міг цілковито зректися того контексту життя, в якому жив. Він намагається ввійти у майбутнє крізь досвід орієнтації. Стверджує, що християнство, за будь-яких умов повинно опиратися “духові часу”. “За жодних обставин ті ідеологічні фантоми, які паразитують на цій дійсності, не мають бути останньою інстанцією християнського віровчення” (2; 395). Видатний учений говорить про створення зовсім нового, ще небаченого світу християнства. Він намагається зрозуміти, що ж саме є антагоністичною протилежністю нашої віри. Зазначає, що атеїзм, нам уже не страшний, його ідеї занепадають. Однак це ще не привід до “благочесного триумфування вірних”. Значно загрозливішим є для християн “радикальний релятивізм та прагматизм у поєднанні з практикою модного способу життя” (2; 396). Усе це породжує такий стан душі, що веде до загибелі.

Згадаймо, принагідно, Дитріха фон Гільдебранда, який є яскравим представником методу реалістичної феноменології. Він зазначає, що “підсвідомим мотивом загального релятивізму є бажання відкинути абсолютну етичну норму” (4; 101). С.Аверинцев наголошує, що у суспільстві завжди повинні бути богослови, які б настановлювали прийдешніх на шлях істинний. Однаковою мірою це стосується проповідницької публіцистики.

Якими ж мають бути ці богослови, священнослужителі чи пастирі, попередники яких були надто сумлінними. Їхнє сумління стало надійним дороговказом, спонукою до віддзеркалення Божих моральних норм (Буття 1:27). Передусім правдивими. Настільною книгою для них має бути Біблія. З неї вони можуть черпати усі знання, що так необхідні у їхній роботі. Кредо священнослужителя — наслідувати у всьому Ісуса Христа. Священик повинен категорично остерігатись не лише тяжких гріхів, а й незначних повсякденних провин. На жаль, сьогодні далеко не всі, хто вирішив словом і ділом служити Богові, характеризуються такими чеснотами, як покора, лагідність, мужність, любов. Слава

— згуба для таких людей. Богослов повинен служити Богові і людям, і в жодному випадку не возвеличувати себе над іншими, адже: “Кожен, хто виноситься, буде понижений” (Лк.18.14).

Священнослужитель має бути смиренний з усіма людьми, але щоб ця смиренність не переходила у слабодухість, він повинен бути ще й безмежно мужнім. Він має мужньо і мудро протистояти злу та спокусам, що трапляються у його житті (користолюбство, святотатство, самопохвала). Ісус Христос — прихильник простих людей, отож, користуймося у житті таким постулатом: “Будьте мудрі, як змії і прості, як голуби” (Мт.10.16). Та головним у душпастирській роботі є любов, любов безмежна, безвимірنا, всепрощаюча й возвеличена.

Сьогодні будь-який фахівець чи професіонал: журналіст, урядовець, учитель, політик, лікар, адвокат чи робітник повинен бути передусім апостолом, чие слово та діло завжди променітиме у людських серцях.

С.Аверинцев, усвідомлюючи важливу роль грядущого покоління у майбутньому християнства стверджує, що заради нього християнство повинно бути переконливим. Тут доречно згадати св. Івана Боско (або як його називали італійською — Дон Боско) — автора релігійної літератури, духовного наставника молоді, якою опікувався протягом усього свого життя: “Якщо ми переконаємо молодь в тому, що її буття у Христі та в його посланництві віднаходить свій остаточний сенс, то постануть нові люди”(10; 59). Це максимально дотичне до журналістики.

У статті “Креативний потенціал інформації” Й.Лось пропонує таке гасло журналістики — “Переконувати, щоб будувати” (9; 366). Адже попереду християнство бачить есхатологічну мету — доконечне перетворення людства й світобудови, “нове небо і нову землю”. А нова земля, як правило, дає світу нових людей. Нові люди — люди, народжені у Христі, що характеризуються такими якостями, як готовність до самопізнання, покаяння, змінювання. Нова людина — людина, що здатна відповідати Богові своєю терпеливістю, смиренністю й доброчесністю.

С.Аверинцев у вищезгаданій статті подає читачеві дилему синтезу, розв’язок якої є вельми складним. Сьогодні Захід не може обійтися без “православного відчуття таємниці”, й водночас Християнському сходу не обійтись без Західного досвіду. Так виникає питання єдності, про яку постійно говорив Іван Павло II: “Братерство — це узи, що пов’язують між собою не лише людей, а й нації” (7; 114). Світ не повинен підлаштовуватись під політичну гру правителів, світом керує ідея братерства.

Детальний аналіз статті С.Аверинцева “Майбутнє християнства в Європі” ми вважали необхідним з приводу її актуальності. Адже сьогодні християнство повинно стати релігією радості, милосердя, терпимості, релігією взаємної співдії усіх європейських народів. А найдорожчим за все в цій релігії для нас повинен бути Христос. Адже ще Св. Августин, батько християнської етики, запевняв: “Хоч людина впала сама, однак сама не може піднятися. Але Бог простягнув до нас із висот свою праву руку — Господа нашого Ісуса Христа. Тож тримаймося Його в непохитній вірі, чекаймо на Нього у непохитній надії, прагнім Його у палкій любові” (5; 444).

На початку ХХІ століття ми остаточно переконуємося, що чисто матеріалістичне тлумачення життя — згубне. Є вагомні підстави дійти висновку, що й

журналістика, спираючись на авторитет правди, яка **визволяє**, переорієнтується на проголошення солідарності людей, народів, людства в ім'я вищих сенсів життя.

1. *Аверинцев С.* Софія-Логос. Словник. — К.: Дух і Літера, 1999.
2. *Аверинцев С.* Майбутнє християнства в Європі // Аверинцев С. Софія-Логос. Словник. — К.: Дух і Літера, 1999.
3. *Брюховецький В.* Уроки Аверинцева // Аверинцев С. Софія-Логос. Словник. — К.: Дух і Літера, 1999.
4. *Гільдебранд, Дітріх фон.* Етика. — Львів: Видавництво УКУ, 2002.
5. Цит. за: *Гільдебранд, Дітріх фон.* Етика. — Львів: Видавництво УКУ, 2002.
6. Цит. за: День. — 1998. — 17 верес.
7. *Іван Павло II.* Пам'ять та ідентичність. Бесіди на зламі століть / Переклала з італійської Мар'яна Прокопович. — Львів: Літопис, 2005.
8. *Кульчицький О.* Вчителі життя // Сучасність. — 1996. — №6.
9. *Лось Й.* Креативний потенціал інформації // Українська журналістика в контексті доби. — Львів, 2004.
10. Проект “Дон Боско”. — Львів: Стрім, 1997.
11. *Сігов К.* Архіпелаг Аверинцева // Аверинцев С. Софія-Логос. Словник. — К.: Дух і Літера, 1999.
12. *Krzysztof Zanussi.* Prawda czy towar? // Dziennikarski etos. Z wybranych zagadnień deontologii dziennikarskiej. — Olsztyn, 1996.

AUTHORITY OF TRUTH

Hrystyna Davydchak

Lviv Ivan Franko National University,
 Universytetska Street 1, 79000 Lviv, Ukraine
 Tel. office: (032) 296-47-75
 E-mail: journft@franko.lviv.ua

The author of the article analyses the critical essay of Sergey Averincev through the prism of the ideological views and reference points of Ivan Pavlo II, in particular throughout his encyclical “The radiance of the truth”. The author also attempts to analyze thoroughly the programmatic article of a famous philosopher, scientist and essayist the “Future of Christianity in Europe”.

Key words: truth, mediatization, publicism, Christian moral, creative, authority.

Стаття надійшла до редколегії 17.11.2005